

РЕЦЕНЗИЯ

**от проф. д.пс.н. Веселин Костов Василев
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“**

**на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки”,
професионално направление 3. 2. Психология,
докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“**

Автор: Ина Илианова Карова

**Тема: „ПСИХИЧНО БЛАГОПОЛУЧИЕ И СМИСЪЛ НА ЖИВОТА В
ПРЕХОДА КЪМ ЗРЕЛОСТТА“**

Научен ръководител: Проф. дпн Румен Стаматов

1. Общо представяне на процедурата и докторанта (кратки биографични данни на докторанта)

Съгласно заповедта на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определен за член на Научното жури по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „Психично благополучие и смисъл на живота в прехода към зрелостта“ за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки”, професионално направление 3. 2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

Автор на дисертацията е Ина Илианова Карова, редовен докторант към катедра „Психология“ с научен ръководител проф. дпн Румен Стаматов.

Представеният от Ина Карова комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички предвидени документи.

Кратки биографични данни на докторанта

Ина Карова е родена през 1990 г., бакалавърското си образование по психология е получила в Пловдивския университет – завършила е специалността психология през 2013 г., магистърска степен по Училищна психология също е придобила в ПУ през 2014 г. Редовен докторант в докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“ при катедра „Психология“ на ПУ „Паисий Хилендарски“ през периода 2015 г. до 2018 г.

Докторантката Ина Карова се отличава и през студентските, и през докторантските си години с амбиция и активни изяви в широк кръг дейности – участва в студентски и докторантски научни форуми и е придобила изследователски опит, притежава и известен преподавателски опит, като е водила семинарни упражнения по няколко психологически дисциплини. Притежава и трудово-професионален опит, който съдържателно е близък до психологическата практика. Като неин бивш преподавател мога да преценя, че тя е амбициозен млад психолог с добър потенциал и е напълно готова за осъществяване на важната стъпка – защита на дисертационен си труд.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Както цялостната разработка, така и теоретичният анализ, който предшества емпиричното изследване, са разположени в тематичното поле и са осмислени в духа на позитивната психологическа традиция. И поотделно разгледани, и особено в тяхната връзка и взаимна обусловеност, двата изследвани феномена – психичното благополучие и смисълът на живота – са важни за успешното личностно развитие в юношеската възраст, т. е. в прехода към зрялостта. Те напълно уместно са съотнесени с още един съществен феномен в прехода към зрелостта – личностното самообогатяване.

Ще откроя актуалността на тематиката с цитат от увода на работата на Ина Карова: „Да се разглежда израстването на личността като разгръщане отвъд самата нея в светлината на смисъла и благополучието е предизвикателство, защото разкрива личността /.../ като ярка индивидуалност, която познала се, търси споделеност и взаимност, в която да вложи себе си“. Трансформирането на трансценденталисткото интерпретиране на личността в съвременно емпирично психологическо изследване е сложна задача, с която докторантката се е справила несъмнено успешно.

3. Познаване на проблема

За доброто познаване на изследваната проблематика докторантката Ина Карова представя редица убедителни свидетелства:

- дисертацията съдържа обширен теоретичен обзор, ориентиран към три (но не само!) основни посоки: личността в прехода от юношество към зрялост; разбирането за смисъла на живота; преживяването на психично благополучие;
- мащабно емпирично изследване, в което се откроява наборът от шест сложни изследователски инструменти, приложени умело;
- подробен анализ (статистически и съдържателен) на масива от емпирични данни, като част от анализа е насочен към уточняване валидността и психометричните характеристики на самия инструментариум.

4. Методика на изследването

Емпиричното изследване, съставляващо основното съдържание на дисертационния труд, е извършено с набор от шест инструменти:

- Скала за самообогатяване (Р. Стаматов);
- Инструмент за изследване на личността на С. Хартър и А. Монсор, адаптиран;
- Тест за цел (смисъл) на живота на Дж. Крумбъг и Л. Махолик (по Б. Минчев);
- Скала за позитивни и негативни афекти (PANAS);
- Скала за удовлетворение от живота;
- Скала за психично благополучие на К. Риф.

Инструментите са подбрани в синхрон с изследователските цели, с тях е работено с необходимото умение, като съществена част от анализа на получените емпирични данни е насочен към проверка на психометричните характеристики на самите инструменти (на моменти с цената на известно отдалечаване от изследователските цели). Докторантката целенасочено е работила върху адаптирането на метода на С. Хартър и А. Монсор за изследване на структурата и съдържанието на личността.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите в него

Дисертационният труд на Ина Карова е структуриран малко необичайно в пет глави, като уводът и заключението са обособени в отделни глави. В глава II на дисертацията е

представен теоретичният анализ на ключовите за изследването конструкти, които се осмислят в контекста на феномена зрялост. Цялостният анализ на благополучието и смисъла е изпълнен в духа на интеракционистки и екзистенциалистски позиции (и концепции), като докторантката се позовава на впечатляващ брой източници – общо 392 (само 15 на кирилица, останалите 375 са на английски език). На някои места в анализа се забелязва известно отдалечаване от централната тематична ос, като докторантът не е удържал на изкушението да демонстрира ерудиция (което за дисертационен труд не е толкова необичайно).

В емпиричното изследване, което е представено в трета глава (наречена „Емпирична рамка“), се откроява разнообразния, но напълно релевантен на замисъла му изследователски инструментариум. Обяснимо е, че прилагането на толкова обемен комплекс от инструменти е свел обема на изследваната извадка до 258 ИЛ – студенти от три университета, но събраният масив от емпирични данни е внушителен. За тяхната обработка Ина Карова е използвала разнообразен статистически инструментариум, напълно съответстващ на поставените изследователски цели и задачи и с високо равнище на статистическите програми. Съдържателният (качествен) анализ на резултатите (обработените данни) е обширен и преследва едновременно както постигането на изследователските цели, така също и изследването на самите инструменти, валидизирането им за българска извадка и уточняването на психометричните им качества (основно е насочен към теста на С. Хартър).

Резултатите от анализа на емпиричния материал не са обобщени в традиционните лаконични изводи, а са повествователно представени в обширно „Обобщение на резултатите от емпиричното изследване“ (Обобщение на психометричното изследване на приложените инструменти и Обобщение на резултатите от изследователските хипотези). Обособена е и отделна четвърта глава („Дискусия“), която почти възпроизвежда основните моменти от дисертацията.

Така остава недостатъчно експлициран, неоткрит и неакцентиран най-интересният, според мен, резултат от емпиричното изследване – че се наблюдава наличието на връзка между личностното обогатяване и преживяването на смисъл в живота, докато подобна връзка на самообогатяването на юношите с психичното им благополучие не се наблюдава (с. 105, 109, 110, 129).

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторантката Ина Карова привежда списък от 8 публикации по темата на дисертацията (2 от тях са под печат), което ясно свидетелства, че основното съдържание на дисертацията е достъпно за запознаване и оценка от заинтересованата научна общност. Няма причини да се съмняваме, че рецензираната дисертационна работа е лично дело и личен принос на И. Карова.

Същевременно следва да се отбележи, че излишното разделяне на приносите на два вида и формулирането на 12 броя приноси крие риск от неточности, които докторантката не е успяла да избегне. Например направеният теоретичен обзор на теориите по проблематиката на дисертацията не е принос, а е необходим компонент на всяка една дисертация, също както и обзорът на чужди емпирични изследвания (това се отнася и до други теоретико-аналитични приноси).

7. Автореферат

Авторефератът съдържа и представя основното съдържание на дисертационния труд. Сравнително подробно са приведени основните моменти от обширния теоретичен анализ и достатъчно пълно е представено собственото емпирично изследване.

8. Критични бележки и препоръки

Естествено, работата не е лишена от някои дребни недостатъци, които са повод и за дребни забележки, някои от които вече отправих. В литературата (а и в теоретичния анализ) неоправдано отсъстват някои публикации на български автори, разработвали успешно и интересно проблема за благополучието в юношеството (напр. М. Бакрачева, а и др.). Обособената като отделна „Глава V. Заключение“ съдържа една и половина страница, което прави това обособяване ненужно. Някои от заглавията на главите и техни подразделения могат да се формулират по-сполучливо и ясно.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Рецензираният дисертационен труд на Ина Карова притежава редица безспорни достойнства и съдържа нужните доказателства, че авторът му е овладял по време на докторантурата си уменията да организира и осъществява самостоятелно теоретико-емпирично изследване по интересна и оригинална тематика. Спазени са всички изисквания

на Закона за развитие на академичния състав и Правилниците за неговото приложение. Поради това считам, че дисертацията следва да бъде **положително оценена и предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждането** на образователната и научна степен „доктор” на Ина Илианова Карова, редовен докторант към катедра „Психология”, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология”.

25. 04. 2019 г.
Гр. Пловдив

Рецензент:
/Проф. д.пс.н. Веселин Василев/